

HORVÁTH TIBOR

A halálbüntetés abolíciója Magyarországon

"Az igazság az idő gyermeke."

I.

A Halálbüntetést Ellenzők Ligájának indítványára a Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága 1990. október 24-én közzétett határozatában a halálbüntetést alkotmányellenesnek nyilvánította, és megsemmisítette mindazokat a törvényi rendelkezéseket, amelyek a halálbüntetés kiszabására és végrehajtására vonatkoztak.

A halálbüntetés abolíciójának ez a módja a nemzetközi gyakorlatban egyedülálló, az Alkotmánybíróság döntése pedig a magyar közvélemény számára is váratlan és meglepő lépésnek tűnt. Indokoltan merül fel a kérdés: milyen okok folytán kerülhetett sor erre a lépésre, és miért az Alkotmánybíróság útján?

Kétségtelen, hogy a társadalmi-politikai hátteret ehhez a lépéshez a politikai rendszerváltás folyamata teremtette meg. Azt már 1989-ben látni lehetett, hogy a politikai rendszerváltás és a jogállamiság alkotmányos kiépítésének folyamatában a halálbüntetés fenntartása vagy megszüntetése olyan társadalmi, politikai, etikai és nem utolsósorban jogi dilemmává válik, amellyel a megújuló magyar társadalomnak előbb-utóbb szembe kell néznie. Emellett számos egyéb körülmény is indokolta a halálbüntetés problémájának átgondolását. Mindenekelőtt utalni kell arra, hogy a halálbüntetés elleni mozgalomnak több mint száz éve igen erős hagyományai vannak Magyarországon. A múltszázadbeli reformkorszaktól kezdve a jogtudomány és az értelmiség progresszív képviselői következetesen törekedtek a halálbüntetés megszüntetésére vagy legalábbis maximális korlátozására. Ezzel szemben a gyakorlatban az ellenkező tendencia érvényesült. Tény, hogy az elmúlt évtizedekben az egymást váltó politikai kurzusok visszaélték a halálbüntetés eszközével, és azt mindenekelőtt vélt vagy valódi politikai ellenfelek megsemmisítésére használták fel. Emellett jelentősen közrehatott elsősorban jogászai, szakmai körökben az a felismerés, hogy a humanista, a társadalmi racionalitásra és az emberi jogok elismerésére alapozott európai jogfejlődés a halálbüntetést már a kontinens legnagyobb részén száműzte a büntetőjog fegyvertárából.

Az elmúlt évtizedekben Magyarországon még a tudományos irodalomban sem volt lehetőség a halálbüntetés etikai, politikai, jogi kérdéseinek megvitatására, még kevésbé a közvélemény tárgyilagos tájékoztatására. 1989 elején jogászokból, szociológusokból, irodalmárokból, a sajtó és a különböző egyházak képviselőiből létrejött a Halálbüntetést Ellenzők Ligája azzal a célkitűzéssel, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel, elsősorban a felvilágosító szó erejével küzdjön a halálbüntetés abolíciójáért. A Liga rövidesen több mint 600 lelkes tagot számlálhatott soraiban, akik az ország különböző vidékein egyéni és szervezett akciókkal hirdették a Liga célkitűzéseit. Számos előadás hangzott el, illetve újságcikk jelent meg e körben, amelyre a közvélemény különböző rétegei rendkívül eltérő módon reagáltak. Az abolíció gondolatának a legdurvább hangnemből megfogalmazott elutasítása mellett rövidesen az érvek józan mérlegelése is megjelent a közvéleményben. Mindemellett a Liga nem számíthatott arra, hogy rövid néhány hónapi működés után maga mögé tudja állítani a társadalom többségét.

Az átmenet politikai stratégiáját kidolgozó kormányzat kétségtől rokonszenvezett az abolíció gondolatával, bár soha nem kötelezte el magát nyilvánosan a mellett. Nem tekinthető azonban véletlennek, hogy az átmenet kormányának igazságügyminisztere már 1989 első felében olyan alkotmánytervezetet nyújtott be az Országgyűlésnek, amely hangsúlyozta, hogy igazodni kíván olyan nemzetközileg elismert normákhoz, mint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya. Az általa benyújtott alkotmánytervezet kifejezetten felvetette, hogy "az élethez való alkotmányos jog alapján is megfontolandó annak kinyilvánítása, hogy e joggal a halálbüntetés alkalmazása nem egyeztethető össze".

Az alkotmánytervezet vitájában a parlament a halálbüntetés kérdésében nem foglalt állást, ugyanúgy, ahogy a későbbiekben létrejött politikai pártok általában tartózkodtak a vélemény-nyilvánítástól. Tulajdonképpen egyetlen politikai párt sem vállalta a halálbüntetés megszüntetésének "népszerűtlen" gondolatát. Ugyanakkor, ahogyan a közvélemény mind szélesebb rétegei megismerték az elmúlt évtizedek politikai és jogi visszaéléseit, különösen az 1956-os népfelkelést követő "igazságszolgáltatás" valódi arcukat, úgy kerültek szembe a probléma etikai és politikai dilemmájával és fordultak el a halálbüntetéstől. Ennek tulajdonítható, hogy Kulcsár Kálmán igazságügyminiszter javaslatát a parlament a későbbiekben vita nélkül fogadta el először arról, hogy politikai bűncselekmények miatt, azaz állam elleni bűncselekmények miatt halálbüntetést a jövőben alkalmazni nem lehet (az 1989. évi XVI. tv.). Második lépésként az Országgyűlés ugyancsak vita nélkül fogadta el 1989 őszén az igazságügyminiszter javaslatát az állam elleni bűncselekmények újra szabályozásáról, amelynek egyik leglényegesebb vonása az, hogy az új törvény a szankciók sorában halálbüntetést nem tartalmaz (az 1989. évi XXV. tv.).

A Liga 1989 végén azt tervezte, hogy széleskörű kampányt indít a halálbüntetés teljes megszüntetéséért, melynek során — többek között — a parlament képviselőit igyekeznek rávenni az abolíció gondolatának az elfogadására. Időközben azonban világossá vált, hogy jóllehet az abolíció gondolata terjed az országgyűlési képviselők között, és valamennyi politikai pártban vannak az abolíciónak hívei, de a politikai pártok kifejezetten — vélhetően taktikai megfontolásokból — nem merik zászlójukra tűzni az abolíció ügyét. Emellett az is kiderült, hogy a parlament annyira túlzásfolt a különböző, elsősorban a politikai átmenetet megteremtő törvények előkészítésével és vitájával, hogy képtelen olyan speciális kérdésekkel foglalkozni, mint a halálbüntetés. Arra sem lehetett számítani, hogy az új alkotmány elfogadása keretében lehessen a kérdést a parlament elé vinni, mert végül is új, átfogó alkotmány elfogadására nem került sor, csupán a régi alkotmány részleges módosítására (az 1989. évi XXXI. tv.). A Liga szempontjából azonban döntő jelentőségűnek tűnt, hogy alkotmánymódosítás kimondotta azt az elvet, mely szerint "A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani." Majd pedig a második bekezdés szerint "Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni. ..." (54.§).

Mindezeket a tényezőket mérlegelve a Liga úgy döntött, hogy miután egyelőre kizártnak tűnik, hogy a halálbüntetés kérdésével a parlament foglalkozzon, ezért az ügyet az időközben megalakult Alkotmánybíróság elé viszi, miután álláspontja szerint a halálbüntetés összeegyeztethetetlen a módosított alkotmány 54.§-ában kifejtett jogelvel. Ezt követően 1990 áprilisában a Liga petícióval fordult az Alkotmánybírósághoz és azt indítványozta, hogy az Alkotmánybíróság állapítsa meg a halálbüntetés alkotmányellenességét.

A petíció indokait a Liga elnöke közel 70 oldalas tanulmányában fejtette ki. Ebben részletesen bemutatta a halálbüntetés elleni mozgalom európai hagyományait, áttekintette a halálbüntetés, illetve az abolíció helyzetét a világban, majd részletesen foglalkozott a halálbüntetés magyarországi múltjával és az abolíciót indokló érvekkel.

II.

A petíció indokaiból érdemes röviden áttekinteni a halálbüntetés magyarországi történetét.

A halálbüntetés a magyar igazságszolgáltatás rendszerében a legrégebbi időktől fogva éppen olyan általános büntetési eszköz volt, mint egész Európában. Jellemző, hogy a XIX. század elején a feudális magyar büntetőjog még mindig 180 bűncselekményre rendelt halálbüntetést. Ugyanakkor a felvilágosodás eszméi a büntető igazságszolgáltatásról — utalok itt elsősorban C. Beccaria és a francia enciklopédisták munkásságára — osztrák és olasz közvetítéssel már a XVIII. század végén megjelentek Magyarországon is. Mária

Terézia már tilalmazta a kínzás alkalmazását a büntető eljárásban, és korlátozni igyekezett a magyar bíróságokat a halálbüntetés alkalmazásában. II. József pedig kifejezetten az abolícionizmus útjára lépett, amikor 1787-ben a halálbüntetést a polgári bírászkodás területén megszüntette. Igaz, hogy ezt követően a francia forradalomtól megrettent abszolutista kormányzat ismét visszatért a halálbüntetés eszközéhez. Mindazonáltal a Habsburg kormányzat törekvéseinek eredményeként a XIX. század első negyedében a halálbüntetés alkalmazása már jelentősen csökkent. A harmincas években pedig már erőteljesen éreztette hatását az abolícionizmus európai eszméáramlata.¹

1839-ben a Magyar Tudományos Társaság pályadíjat tűzött ki a kérdés vizsgálatára, melyet Szemere Bertalan – az 1848-49-es forradalom és szabadságharc későbbi belügyminisztere, illetve miniszterelnöke – "A büntetésről, s különösbbe a halálbüntetésről" című műve nyerte el.² Szemere Bertalan feltétel és kivétel nélkül elutasította a halálbüntetést. Fő érve egyrészt az emberi élet elidegeníthetatlensége, másrészt pedig az, hogy a halálbüntetés nem szükséges a társadalmi rend fenntartására. Szemere érveit a reformkor haladó közvéleménye elfogadta, és ennek nyomán az 1843-as Büntető Törvénykönyv javaslata a halálbüntetést kiiktatta a kódex büntetési rendszeréből. Igaz, feltehetően ennek tudható be az is, hogy a főrendi ház konzervatív erői a törvényjavaslatot elgáncsolták.

Az Ausztria és Magyarország között 1867-ben létrejött politikai kiegyezés után megkezdődött a liberális jogállamiság intézményeinek kiépítése, és ennek keretében az igazságszolgáltatás modernizálása. Igaz ugyan, hogy az 1878-ban létrejött büntető törvénykönyv a halálbüntetés kérdésében visszalépést jelentett

---

¹ Vö. *Finkey* Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1914. 79. p.; *Fayer* László: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok anyaggűjteménye. Budapest, 1898. 104. kötet; *Hajdú* Lajos: Az első (1785-ös) magyar büntetőkódex tervezete. Budapest, 1971.; *Horvát* Tibor: Büntetőjog, bűnügyi tudományok. In: Állam- és Jogtudományi Enciklopédia. Budapest, 1980. 556-572. p.; *Finkey* Ferenc szerint "... e korbéli büntetőjogi gyakorlatunkat általában a legenyhébb és leghumánusabb korszaknak ismeri el a jogtörténet. A kivégzettek száma ... átlag 6-8-ra tehető." i.m. 83. p.; Ugyanez a tendencia tűnik ki abból a kriminálstatisztikai összeállításból, amelyet az 1843-as büntetőjogi kodifikáció előkészítésére állítottak össze. Lásd *Fayer* László: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok anyaggűjteménye. Budapest, 1898. I. kötet 100-319. p.; "... míg más műveltebb nemzeteknél évente 10-50, Ausztriában 1824-1828-ig évente 22 ember múlt ki vérpadon, mi, 1837-ben ugyanazon szabadságot s békét bírtuk két ember vére után." *Szemere* Bertalan: A büntetésről s különösbbe a halálbüntetésről. Budán, 1841. 194. p.

² *Szemere* Bertalan: A büntetésről s különösbbe a halálbüntetésről. Budán, 1841. Szemere "elfeledett" művét a Halálbüntetést Ellenzők Ligája 1990-ben ismét kiadatta. Szemere korabeli szerepéről a büntetőjogi kodifikációban és könyvének tudományos hatásáról részletesebben lásd *Horvát* Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata. Budapest, 1981. 180-184. p.; *Horvát* Tibor: Szemere Bertalan és a reformkor büntetőjogi gondolkodása. Jogtudományi Közlemény, 1988. 2. szám 65-70. p.; *Horvát* Tibor: Egy könyv a múlt századból. A Halálbüntetést Ellenzők Ligája elnökének előszava Szemere Bertalan könyvének 1990-es kiadásához.

az 1843-as radikális állásponthez képest, de még így is a halálbüntetés alkalmazását rendkívül szűk keretek közé szorította, amikor halálbüntetéssel csupán az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölést – a gyilkosságot – és a király elleni merényletet (gyilkosságot, szándékos emberölést vagy azok kísérletét) szankcionálta. Ténylegesen a kódex hatálybalépésétől az első világháborúig halálbüntetés csupán gyilkosság miatt került kiszabásra. Jóllehet, a XIX. század utolsó évtizedeiben a gyilkossági ügyek száma az európai átlaghoz képest Magyarországon meglehetősen magas volt – lényegében azonos szinten állt, mint korunkban –, a halálbüntetés kiszabásának gyakorisága erősen csökkent. Az első világháborút megelőző harminc évben a végrehajtott halálos ítéletek száma 38, és annak ellenére, hogy az élet elleni bűnözés alakulásában a század végére semmiféle lényeges változás nem következett be, a bíróságok 1895 és 1900 között egyetlen halálbüntetést sem szabtak ki!³ A századforduló idején közelinek tűnt az az idő, amikor a halálbüntetést végleg ki lehet iktatni a büntetőjog rendszeréből.⁴

Az első világháborúval azonban a helyzet gyökeresen megváltozott. A világháborút követő kataklizma jellegű társadalmi megrázkódtatások menetét – az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása, az októberi polgári forradalom, az 1919-es Tanácsköztársaság, a Horthy-féle ellenforradalom – végigkísérte az elsősorban a politikai ellenfelekkel szemben széleskörűen alkalmazott halálbüntetés.

A Horthy-rendszer legelső aktusai közé tartozott az állam elleni bűncselekmények körében a halálbüntetés bevezetése, amelyet a harmincas években újabb, hasonló jellegű büntető törvények – az ún. hűtlenségi törvény, a katonai büntetőtörvénykönyv, stb. – követtek. Azt követően azonban, hogy a rendszer stabilizálódott, a polgári igazságszolgáltatás visszatért az első világháború előtti liberális gyakorlathoz. Az 1923 és 1941 közötti években halálbüntetést a bíróságok túlnyomó többségben csakis gyilkosság miatt szabtak ki, és a halálbüntetések átlaga a kettő alatt volt.⁵ Politikai bűncselekmény miatt viszont kizárólag rendkívüli bíróságok, az ún. rögtönítélő (statáriális) bíróságok szabtak ki két-két halálbüntetést 1931-ben, 1932-ben és 1941-ben.⁶

---

³ Vö. Balás Elemér: A halálbüntetésről. Budapest, 1900. 15. p.

⁴ Vö. Balás Elemér: i.m.; Finkey Ferenc: i.m. 387. p. A XX. század elején a magyar szakirodalomban szinte kivétel nélkül mindenki az abolicionista álláspontot képviselte. Úgy mint Angyal Pál, Balogh Jenő, Finkey Ferenc, Fayer László, Balás Elemér, Irk Albert stb. A halálbüntetés mellett az irodalomban csak a hivatalos álláspontot képviselő Csemegi Károly tartott ki.

⁵ Lásd Magyar Statisztikai Évkönyvek 1924-1942 kötetei. Az adatok nem tartalmazzák a katonai bíróságok által kiszabott halálos ítéleteket.

⁶ Kevesek által ismert, hogy az 1932-es statáriális eljárásban – az ún. Sallai-Fürst ügyben – született halálos ítéletek ellen József Attila és Illyés Gyula szervezett erőteljes tiltakozást. Társadalmi Egyesületek, illetve a Halálbüntetés Ellenes Szövetségének Statárium Ellenes Bizottsága aláírással röplapban tiltakoztak a halálbüntetés ellen. Illyés Gyula visszaemlékezése szerint az akciót József Attila kezdeményezte, míg a röplap szövegezése Szimonidesz Lajostól származik. A röpiratot lásd József Attila: Tanulmányok, cikkek, levelek. Budapest, 1977.

1945 után a magyar jogfejlődés, és annak nyomán a joggyakorlat ismét jelentősen megváltozott. A halálbüntetés kiterjesztése szorosan összefüggött a világháború folyamán elkövetett háborús és népellenes bűncselekmények elkövetői felelősségrevonásának igényével, illetve az új társadalmi, politikai rendszer védelmével, a későbbiekben pedig az ún. szocialista állam alapvető érdekeinek védelmével. Számos jogszabály tette lehetővé halálbüntetés alkalmazását az államrend, illetve a gazdasági rend, majd később a tervgazdálkodás és a társadalmi tulajdon védelmében. Halálbüntetés alkalmazására egyébként széleskörű lehetőség nyílt a rögtönítélő bíraskodás keretében is, amelyet még ugyan egy 1941-es törvény tett lehetővé, de amellyel széles körben élt a kormányzat 1945-től 1953-ig. Az 1945 utáni jogfejlődés messze kiterjesztette tehát a halálbüntetés alkalmazásának lehetőségét, a szándékos emberölésen túlmenően halálbüntetést tett lehetővé politikai, gazdasági és tulajdon elleni bűncselekmények miatt.

1950-ben a régi büntető törvénykönyv általános részét felváltó 1950. évi II. törvény a halálbüntetést általános büntetési nemként szabályozta. A törvény indokolása megjegyezte ugyan, hogy "Ami a halálbüntetést illeti, kézenfekvő, hogy a kulturális színvonal emelkedése és a szocializmus megvalósítása ezt a büntetést nélkülözhetővé fogja tenni...", a miniszteri indokolás patétikus szavai azonban meglehetősen távol álltak a valóságtól. A tények azt mutatják, hogy a halálbüntetés alkalmazásának újabb, korábban sohasem látott méretű kiterjesztése következett be Magyarországon.

Nagyon nehéz pontos képet adni arról, hogy hány halálos ítéletet hoztak a bíróságok ezekben az évtizedekben. 1945 után ugyanis évekre szünetelt a megbízható statisztikai adatszolgáltatás, vagy legalábbis a hivatalosan kiadott Statisztikai Évkönyvek ide vonatkozó adatai erősen hiányosak, nem tartalmazzák többek között az ún. népbíróságok és a katonai bíróságok által hozott halálos ítéletek számát. Nehezíti az eligazodást az a körülmény is, hogy 1945 és 1953 között, majd pedig 1956 végétől 1958-59-ig a rendes bíróságokon kívül több olyan külön vagy rendkívüli bíróság is működött – a népbíróság, a katonai bíróságok, a rögtönítélő bíróságok, az ún. népbírósi külön tanácsok –, amelyeknek jogában állt halálbüntetést kiszabni. A különböző adatok óvatos és kritikus mérlegelésével megállapítható, hogy pl. a háborús és népellenes bűncselekmények miatt a népbíróságok 1949. január 31-ig 414 személyt sújtottak halálbüntetéssel, és ebből legalább 180 ítéletet hajtottak végre.⁷ Az ötvenes évek első felében a közönséges bűncselekményeket elbíráló polgári bíróságok évi átlagban 15-20 halálos ítéletet hoztak. Ugyanakkor még ma sem tudjuk pontosan, hogy ezekben az években lezajlott, ún. koncepciós perekben hány halálos ítélet született, és ezek közül mennyi került végrehajtásra.⁸ A közzétett statisztikai

---

⁷ Vö. Lukács Tibor: *A magyar népbírósi jog és a népbíróságok (1945-1950)*. Budapest, 1979. 438. p.; Major Ákos: *Népbíraskodás – forradalmi törvényesség*. Budapest, 1988.

⁸ Vö. Zimmer Tibor: *Adalékok a magyarországi koncepciós perekhez*. Históriai Klub Füzetek. 1988. Kutatása szerint egyedül a Rajk László és társadai ellen indított perekben összesen 93 (vagy 97) főt ítélték el, közülük tizenötöt kivégeztek.

adatok hiányosak, egy független kutató kimutatása szerint 1947 és 1953 között 196 embert végeztek ki, köztük 65 katonatisztet.⁹ Az igazságügyi államtitkár nyilatkozata szerint az 1956-os "népfelkelés" — avagy az akkori hivatalos megfogalmazásban "ellenforradalom" — felszámolási folyamatában 1956. december 20. és 1961. december 31-e között a bíróságok 277 személyt ítélték halálra és végeztettek ki.¹⁰ Emellett — más adatok szerint — vidéken ebben az időben legalább 55 halálos ítéletet hajtottak végre, így a kivégzettek száma — nem végleges adatok szerint — 322-re tehető.¹¹

1962-től új fejezet kezdődött a halálbüntetés alkalmazásában, amelynek politikai eredőit a Kádár-rendszer stabilizációs törekvéseiben kereshetjük. Kiemelendő, hogy 1962 után a bíróságok szinte teljes egészében csak szándékos emberölés miatt alkalmaztak halálbüntetést, és csupán hat esetben szabtak ki halálbüntetést más bűncselekmény miatt. 1962 és 1987 között egyébként a polgári igazságszolgáltatás keretében összesen 118 halálos ítélet született, évi átlagban 4,5. A hatvanas években ez az átlag a legmagasabb: 7,5; a hetvenes években: 3,4; a nyolcvanas években: 3,1; a tendencia egyértelműen csökkenő. Ugyanez a tendencia a katonai bíraskodás területén is, ahol 1960 és 1988 között 66 halálos ítélet született, azaz évi átlagban 2,2.¹² Az utóbbi években viszont halálbüntetés kiszabására egyetlen esetben sem került sor.

A jogalkotásban a hetvenes években jelentkezett a halálbüntetés lehetősége szűkebb keretek közé szorításának igénye. A büntető törvénykönyv 1971-ben kiadott módosítása hatályon kívül helyezte a törvénykönyv azon rendelkezéseit, amelyek lehetővé tették halálbüntetés alkalmazását vagyron elleni bűncselekmény miatt. E jogfejlődést az 1978-ban elfogadott büntető törvénykönyv összegezte, amely 25 bűncselekmény miatt adott lehetőséget halálbüntetés kiszabására. Ezek között szerepel hat állam elleni, azaz politikai bűncselekmény; négy ún. emberiség elleni bűncselekmény; két közrend elleni bűncselekmény; tizenegy katonai bűncselekmény és a szándékos emberölés ún. minősített esetei. Mint a statisztikai adatokból láthattuk, e hosszú listából gyakorlati jelentősége a szándékos emberölés, illetve a politikai bűncselekmények miatt alkalmazható halálbüntetésnek volt.

III.

A büntetőjogi tankönyvek és kommentárok rövidre fogott hivatalos magyarázataitól eltekintve, a magyar szakirodalom évtizedek óta hallgatott a

⁹ Vö. *Kubinyi* Ferenc: Hol vannak a katonák? Magyar Nemzet, 1989. V. 2.

¹⁰ Vö. *Borics* Gyula igazságügyminisztériumi államtitkár nyilatkozata. Magyar Nemzet, 1989. V. 11.

¹¹ Vö. *Rainer* M. János nyilatkozata. Magyar Nemzet, 1989. V. 22.

¹² Statisztikai Évkönyvek 1963-1989 kötetei. A katonai bíróságok ítélezésére vonatkozó adatokat az évkönyvek nem tartalmazzák, az idevonatkozó adatokat e sorok írójának az Igazságügyi Minisztérium bocsátotta rendelkezésére.

halálbüntetés problémájáról. A haligatás a 80-as évek elején megtört,¹³ előbb szűkkörű szakmai konferenciák, majd folyóiratcikkek tárgyalták a kérdést egyre inkább társadalmi, politikai és etikai aspektusból.¹⁴ A Halálbüntetést Ellenzők Ligája széleskörű vitákban, a magyar és nemzetközi kriminológiai kutatások tapasztalataira támaszkodva alakította ki álláspontját a halálbüntetés ellen, illetve mellette felhozható érvekről. A Liga álláspontja szerint a kérdés lényege etikai: *igazolható-e az állam joga arra, hogy állampolgárát életétől megfosssa vagy sem.* Az összes többi érv és ellenérv pedig e sajátos büntetési nem hatékonyságának, célszerűségének vagy célszerűtlenségének utilitarista szempontú megítélésében áll szemben egymással. A Liga téziseit a következőkben lehet összefoglalni:

1. A halálbüntetés védelmezői elsősorban arra hivatkoznak, hogy súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben ez az egyetlen igazságos büntetés. Az ezt igazoló tételt pedig fennállónak és érvényesnek tekintik a több ezer éves valláserkölcsei parancsok alapján. Valóban, mint ahogy az ószövetségi iratok kimondják: "életet életért, szemet szemért, fogat fogért", azaz, aki vért ontott, annak vére ontassék, aki ölt, az fizessen érte saját életével, ezt kívánja a nép természetes jogérzéke — hirdetik a halálbüntetés hívei.

A magyar abolícionisták elutasítják a jus talionis elvét, annak bármely valláserkölcsei vagy filozófiai köntösben — Kant, Hegel, stb. — megjelenő igazolását. Ezzel szemben etikai követelményként hangsúlyozzák, hogy az államnak nincs joga állampolgárait életüktől megfosztani. Az emberi élet megismételhetetlen, egyedi, olyan érték, amely nem mérhető semmiféle más értékhez, nem áldozható fel semmiféle abszolút eszme vagy kollektív érdek oltárán. Az állam elismerni és biztosítani tartozik az alapvető emberi jogokat nemre, fajra, nemzetiségi hovatartozásra, az állampolgári köteleességek teljesítésére tekintet nélkül. Az emberi jogok ilyen elismerésével, az Alkotmányban való tételezésével az állam joga a halálbüntetésre megalapozatlanná válik.

A halálbüntetés etikailag nem igazolható. Emellett régi tapasztalat, hogy a halálbüntetés nemhogy erősítené az erkölcsi rendbe, értékekbe vetett hitet, hanem hatása egyenesen azzal ellentétes. A halálbüntetés törvényi lehetősége már önmagában is aláássa az emberi élet egyetemes értékét, alkalmazása pedig rombolja a közérkölcset, durvítja, brutalizálja az emberi viszonyokat.

---

¹³ Vö. Szabó Imre: A halálbüntetésről. Valóság, 1980. 12. sz.; Bócz Endre: A halálbüntetésről — más szemzőgből. Valóság, 1981. 4. sz.; Beke Kata: Humanista illúzióink. Valóság, 1981. 4. sz.; Szabó Imre: Mégegyszer a halálbüntetésről. Valóság, 1981. 4. sz.

¹⁴ Az érdemi és a társadalom szélesebb rétegeiben tovább gyűrűző vita a halálbüntetésről és az abolícionista álláspont éles megfogalmazása tulajdonképpen 1984-ben kezdődött egy jogász szövetségi zártkörű konferencián. A halálbüntetést és jövőjét a magyar büntetőjogban tárgyaló téziseket, valamint a konferencia anyagát lásd: Jogász Szövetségi Értekezések 1984. 96-144. p. A vita továbbfolytatását lásd Vita a halálbüntetésről. Egyetemi Lapok (ELTE) 1985. 1-2-3. sz.; Halák László: Vérszomjas-e társadalmunk? Mozgó Világ, 1984. 10. sz.; Rangos Katalin: Szemet szemért? A halálbüntetésről. Mozgó Világ, 1984. 6. sz.

2. A halálbüntetés híveinek fő érve utilitarista jellegű. Hivatkoznak a halálbüntetés társadalmi hasznosságára, arra, hogy a bűnözés általános megelőzése — a büntetés generális preventió hatása — szempontjából a halálbüntetés nélkülözhetetlen. A halálbüntetésnek elrettentő, visszatartó hatást tulajdonítanak a bűnözés egészére, különösen pedig a súlyos élet elleni bűncselekményekre. Ezt a hatást azonban a korunkban rendelkezésre álló tudományos eszközökkel és tudományos egzaktussággal még sehol sem sikerült kimutatni. Az ellenkezőjét azonban igen.

Hangúlyozni kell, hogy a bűnözés egészére sohasem az egyes büntetésnek van vagy lehet ilyen elrettentő, visszatartó hatása, hanem mindenekelőtt a közrend és jogvédő apparátusok működésének, nem is beszélve a népesség erkölcsi, kulturális színvonaláról, a jogkövető magatartást kiváltó társadalmi mechanizmusok működéséről.

Ami pedig a halálbüntetésnek az élet elleni bűnözésre gyakorolt elrettentő vagy visszatartó hatását illeti, elégséges bizonyítékokkal rendelkezünk annak teljes hiányáról. Ismeretesek azok az ENSZ által lefolytatott nemzetközi vizsgálatok — utalok itt M. Ancel professzor 1962-ben és N. Morris professzor 1966-ban elkészített szakértői jelentésére —, amelyek ismételtelen kimutatták, hogy a halálbüntetés eltörlése sehol sem vonta maga után az addig halálbüntetéssel sújtott emberölések számának növekedését.¹⁵

Ugyanerre a következtetésre juthatunk akkor is, ha a halálbüntetések gyakorlatát és az élet elleni bűnözés alakulását vizsgáljuk Magyarországon. A súlyos, élet elleni bűnözés szintje és számszerűsége lényegében évtizedek óta változatlan. Ez kissé leegyszerűsítve azt jelenti, hogy Magyarországon évente 200-220 ember hal meg szándékos emberölés következtében. (Itt figyelmen kívül hagyom a számos emberölés kísérletét, amelynek alakulására a bírói gyakorlat eltérő értelmezése erősen kihat.) Ugyanakkor a halálbüntetés alkalmazása az ilyen ügyekben az elmúlt negyven év alatt jelentősen változott. Az utóbbi évtizedekben bíróságaink az ötvenes évekhez képest lényegesen kisebb számban hoztak halálos ítéleteket. Mindez bizonyítja, hogy sem a nagyobb számú halálos ítéletnek, sem az újabb kialakult mérsékelt bírói gyakorlatnak a súlyos élet elleni bűnözés alakulására elrettentő, visszatartó hatása nem volt.

3. A halálbüntetés hívei igen gyakran hivatkoznak arra, hogy súlyos bűncselekmény elkövetése esetén csak a halálbüntetés állíthatja helyre a köznyugalmat, ezt kívánja a közvélemény.

Ez az érv valósnak tűnik. Nem tagadható, hogy a magyar közvélemény meglehetősen intoleráns, agresszív jellegű, igen erősen kötődik a megtorlás gondolatához. Ezt a beállítottságát táplálják, vagy legalábbis magyarázzák nemcsak történelmünk korábbi évszázadai, hanem mindenekelőtt a közelmúlt társadalmi és politikai folyamatai és ideológiai kísérő jelenségei. Mindebből azonban az is következik, hogy a közvélemény alakítható más irányba is. Nincs

---

¹⁵ Vö. Capital punishment. United Nations Department of Economic and Social Affairs. New York, 1962.; Capital punishment. Developments 1961-1965. United Nations Department of Economic and Social Affairs New York, 1967.

okunk azt feltételezni, hogy demokratikus jogállamiság keretei között, racionális büntetőpolitika mellett, amely feltételezi a közvélemény tárgyilagos és nyílt tájékoztatását, az eddig tabutémának tekintett halálbüntetés kérdésében a nemzetközi tapasztalatok és tudományos információk tárgyilagos megvitatását, a közvélemény beállítottsága változatlan lenne.

Egyébként máris érezhető jelentős változás a halálbüntetés társadalmi megítélésében. Ma már a társadalom széles rétegei — ezen belül is elősorban az értelmiség — egyre inkább abolícionista szempontból ítélik meg a kérdést, mint öt vagy tíz évvel ezelőtt.¹⁶

4. Az előbbi érvekkel szoros összefüggésben hozzák fel a halálbüntetés hívei azt is, hogy súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben csak a halálbüntetés szolgálhatja kielégítően a társadalom biztonságát, mert szökés vagy az elítélt szabadulása esetén az elkövető ismét súlyos bűncselekményeket, netán ismét szándékos emberölést követhet el.

Ez az érv nem tűnik helytállóknak. A mai börtönépítészeti, biztonságtechnikai megoldások mellett a büntetésvégrehajtási intézetek biztonságos őrzése nem probléma. Az utóbbi évtizedek adatai azt mutatják, hogy a büntetésvégrehajtási intézetekből történő szökési kísérletek száma elenyésző,

---

¹⁶ A 80-as évek közepétől kezdve, párhuzamosan a halálbüntetés körül kibontakozó vitával előbb szűkítő, későbbiekben pedig tágabb körű közvéleménykutatásokra is sor került. Egy 1976-os jogtudat-vizsgálat során a halálbüntetést ellenzők aránya még csupán 3 % volt. A 80-as években ez az arány rendkívül gyorsan növekedett, amelyet azonban országos adatokkal nem, csak részleges közvéleménykutatási adatokkal lehet bizonyítani. Így pl. a pécsi egyetemen 1984-ben lezajlott vizsgálat szerint a halálbüntetés szükségességét már csak a megkérdezettek 47%-a vallotta. Azok között, akik semmi körülmények között sem tartják szükségesnek, a legnagyobb számban a jogászokat és orvostanhallgatókat találjuk 23-30%-ban. Vö. *Visegrády Antal – Schadt Györgyné*: A pécsi egyetemi hallgatók jogtudatának néhány vonása. Felsőoktatási Szemle, 1985. december, 742. p. Lényegében ugyanezt az eredményt mutatta a Miskolcon 1987-ben egyetemi és értelmiségi körökben lezajlott közvéleménykutatás is. Érdekes, hogy azok közül, akik elvileg elutasítják a halálbüntetést, itt is az orvosok és a jogászok tűntek ki, lényegében ugyanolyan arányban, mint Pécsen. Radikálisan változott a magyar társadalom beállítódása a halálbüntetés kérdésében az 1989-ben lezajló politikai változások idején. A Halálbüntetést Ellenzők Ligájának felkérésére történt, jelentősebb adatbázisra épülő kutatás azt mutatta, hogy a megkérdezetteknek több mint a fele helytelenítette azt a nézetet, hogy a javíthatatlan bűnözőkkel szemben a társadalom egyedül a halálbüntetés fenntartásával védekezhet hatékonyan. Ugyanakkor az is kiderült, hogy a halálbüntetés alapvetően mint politikai kérdés merül fel, nem pedig mint általános humanisztikus értékprobléma. Az eredmények azt sugallják, hogy talán nem is annyira egy ideológiai és értékközpontú megközelítés, hanem a politikai beállítódás, a változtatni akarás, a múlttal való feltétlen szakítás határozta meg a halálbüntetés kérdése körüli vélemények szerveződését. Ennek tudható be, hogy a polárisan bár ellentétes, de politikai radikalizmusát tekintve aktív-liberális, polgári és reformszocialista elveket valló csoportok egyaránt erőteljesen elvetik a halálbüntetést, míg a státus quóban érdekelt szocialista fundamentalisták és az ideológiailag és politikailag egyaránt motiválatlan csendes többség támogatja azt. (Vö. *Örkény Antal*: A halálbüntetés a mai magyar közgondolkodásban. Magyar Nemzet, 1989. nov. 20.)

a sikeres szökések száma még kisebb, csak ezrelékben mérhető. Kétségtelen, hogy ilyen jelenségekkel a jövőben is lehet számolni. Ezek természetesen kísérő jelenségei a börténéletnek, és méginkább kritikáját jelentik az adott intézetben létező viszonyoknak és légkörnek, de ezt a problémát nem szabad összekapcsolni a halálbüntetés kérdésével.

Végül, meg kell említeni a halálbüntetés híveinek azt a gyakran ki nem mondott — mert valóban szégyellni való — érvét is, hogy a halálbüntetés olcsóbb, mint a helyébe lépő hosszantartó szabadságvesztés. Erre csak azt lehet válaszolni, hogy egy civilizációjára, kultúrájára, szociális törekvéseire büszke társadalom nem pusztítja el sem az öregeket, a gyógyíthatatlan betegeket, sem a deviáns vagy egyenesen társadalomellenes személyeket azon az alapon, hogy életben tartásuk a társadalomra anyagi terheket ró, hogy életük többbe kerül, mint haláluk.

5. Nem vitatható, hogy a halálbüntetés, szemben minden más büntetési nemmel — a szabadságvesztéssel, a pénzbüntetéssel — jóvátehetetlen büntetés. Az e körben elkövetett hibák — a bírói tévedések — jóvátehetetlenek. A halálbüntetés hívei mindezt elismerve azzal érvelnek, hogy a bírói hibák a múltban ugyan előfordulhattak, ez azonban a mai jogrendszerben kizárt. Olyan jogi biztosítékok épültek be a büntető eljárásba — a fellebbezés lehetősége, a halálos ítéletek kötelező felülvizsgálatának elve, a kegyelmezési eljárás stb. —, amelyek kizárják a bírói tévedés lehetőségét. Mind a nemzetközi gyakorlat, mind a hazai tapasztalatok ellentmondanak ennek az állításnak. Itt csak röviden utalok az elmúlt negyven év magyar igazságszolgáltatási tapasztalataira, a "justizmordok" sorozatára elsősorban a politikai bűncselekmények területén, de ugyanez elmondható az ún. köztörvényi ügyek elbírálása kapcsán is. Nem lehet eléggé hangsúlyozni: bármely fejlett büntető eljárás, bármely fejlett garanciarendszer mellett sem lehet a bíróság tévedhetetlen. A bírói megismerés objektív és szubjektív feltételei és eszközei óhatatlanul korlátozottak. Egyszerűbben kifejezve: a bíróság ugyanúgy nem tévedhetetlen, mint bármely más emberi intézmény.

6. A halálbüntetés jóvátehetetlen jellege különösen élesen jelentkezik a politikai bűncselekmények területén. A közelmúlt magyar történelme meggyőzően bizonyítja, hogy mihelyt a jog a politikai hatalom közvetlen eszközévé válik, amelynek egyedüli vagy elsődleges funkciója a hatalom védelme, az igazságszolgáltatás diszfunkcionálissá válik, a jog öntörvényűségét az ideológiai és politikai értelmezés váltja fel. A halálbüntetés régebbi és újabb története egyaránt azt bizonyítja, hogy a kizárólagos politikai hatalom mindenkor előszeretettel nyúlt a halálbüntetés eszközéhez politikai ellenfeivel szemben. Ebből a szempontból nincs különbség a jobb- vagy baloldali jellegű diktatúrák, a "kemény" vagy "lágú" abszolút uralmi rendszerek között.

Ebből a helyzetből csak egy kiút van, az, ha alkotmányos tétellé válik, hogy demokratikus jogállamban a büntetőjog és annak legélesebb eszköze, a halálbüntetés nem lehet a politikai leszámolás eszköze.

7. A nemzetközi abolicionista irodalom már régóta hangoztatja, hogy a halálbüntetés fenntartása bizonytalanná, kiszámíthatatlanná teszi az igazságszolgáltatás működését.

Magyarországon sem tagadható e tényező hatása. Már említés történt arról, hogy az utóbbi évtizedek kirminálistatikája szerint évente 200-220 sértett hal meg szándékos emberölés következtében. Ebből a számból évente 40-60-80 esetben az elkövetett cselekmény a törvény — a büntető törvénykönyv 166.§ (2) bekezdése — értelmében halálbüntetéssel is büntethető. A halálos ítéletek az e minősítés alá eső eseteknek nem egészen 10%-ában, vagy még kisebb arányban születtek meg. Ez azt jelenti, hogy valamilyen módon a bíróságoknak szelektálniuk kell a törvényesen halálbüntetéssel fenyegetett szándékos emberölési bűnesetek elkövetői között. Ez a szelekciós folyamat jelenti az ügyészségek és bíróságok legnagyobb erkölcsi és jogi dilemmáját. Akkor ugyanis, amikor már egyszer a törvény szelektált a szándékos emberölés körében oly módon, hogy meghatározott szempontokra tekintettel csak szűkebb körben lehessen alkalmazni a halálbüntetést, kérdés: milyen alapon szelektál tovább a vádhatóság, majd a bíróság?

8. Az újabb magyar büntetőjogi és kriminológiai irodalomban terjed a nézet, hogy a halálbüntetés összeférhetetlen a modern büntetési elméletekkel, a korszerű büntetőpolitikai felfogással. A XIX. század büntetőjogi kódexei még operálhattak a halálbüntetéssel, mert egész büntetési rendszerüket az igazságos megtorlás elvére, gyakorlatilag pedig a büntetések elrettentő és visszatartó hatására alapozták. A modern büntetési elméletek és büntetőpolitikai felfogás már régóta szakított ezzel a gyakorlatban nem igazolt és történelmileg túlhaladott felfogással. A magyar büntetőpolitika törvényekben leszögezzett alapelve a bűnözés megelőzése, amely feltételezi a büntetési eszközök racionális és humánus alkalmazását. Ezért van az, hogy a büntetőjogi rendszerek idegen testként kezelik a halálbüntetést, amelynek jogi megjelenése az, hogy a büntető törvénykönyvek a halálbüntetést kivételes büntetésként szabályozzák. A demokratikus jogállam keretei között kialakuló új magyar büntetőpolitika ezt az ellentmondást csak úgy tudja feloldani, ha ezt az idegen testet végképp kiveti rendszeréből.

Mindezek alapján a Halálbüntetést Ellenzők Ligájának végkövetkeztetése csak az lehet, hogy *a halálbüntetés, mint jus talionis ősrégi elvének maradványa etikailag nem igazolható, összeférhetetlen az emberi jogokkal, jövatehetetlen és visszafordíthatatlan, a legsúlyosabb büntetési formák — Magyarországon elsősorban az élet elleni bűnözés — visszaszorítására alkalmatlan büntetési eszköz. Egy demokratikus jogállamban a halálbüntetés nem lehet a politikai ellenzék elnyomásának eszköze, ugyanúgy, ahogy egy racionális és humánus büntetőpolitikára alapozott büntetési rendszerben a halálbüntetésnek nem lehet helye.* A halálbüntetés helyett a társadalom védelmét bármely bűncselekmény vonatkozásában az életfogytig tartó szabadságvesztés kielégítően szolgálja.

IV.

Az Alkotmánybíróság 1990. október 16-án nyilvános teljes ülésben tárgyalta a Liga petícióját. A tárgyalás során meghallgatta az igazságügyminiszter képviselőjét, illetve a Legfelsőbb Bíróság elnökét és a Köztársaság legfőbb ügyészét.

Az igazságügyminiszter úgy vélekedett, hogy a halálbüntetés szükségtelen és antihumánus, erkölcsileg nem indokolható büntetés, nem szolgálja a büntetés célját, és nem alkalmas sem a társadalom védelmére, sem a társadalom tagjainak a bűncselekmények elkövetésétől való visszatartására. A Legfelsőbb Bíróság elnöke felszólalásában annak a jogi és erkölcsi meggyőződésnek adott hangot, hogy a halálbüntetésnek Magyarországon nincs többé helye. A halálbüntetés büntetőjogi szempontból igazolhatatlan, a büntetőjogi szabályozás és az Alkotmány összefüggését figyelembevéve: alkotmányellenes. A Köztársaság legfőbb ügyésze — előre bocsátva, hogy ő maga a halálbüntetés eltörlésének híve — hangoztatta, hogy önmagában az Alkotmány 54.§ (1) bekezdése alapján a halálbüntetés önkényessége nem mondható ki, a döntéshez az Alkotmány 8.§ (2) bekezdésének és az 54.§ (1) és (2) bekezdésének egymásra vonatkoztatott értelmezése szükséges. Meggyőződése szerint a leghitelesebb fórum e döntés meghozatalára az Országgyűlés lenne, de nem vitatja, hogy az Alkotmánybíróság nem kerülheti ki az érdemi válaszadást.

A teljes ülés folyamán az előzetesen felkért szakértők véleményének ismertetésére került sor. Földvári József egyetemi tanár a halálbüntetést — a büntetés céljának törvényi megfogalmazásából kiindulva — nem tartja indokolt büntetésnek. A halálbüntetés eltörlését azonban nem büntetőjogi, hanem erkölcsi-politikai kérdésnek tekinti. Sajó András egyetemi tanár szerint a halálbüntetés alkotmányellenes, mivel önkényes és kegyetlen büntetés, sérti az emberi méltóságot, s ellentétes a jogállamiság eszméjével. Korinek László egyetemi tanár a halálbüntetés statisztikai és kriminológiai vonatkozásait vizsgálta, és úgy foglalt állást, hogy a halálbüntetés a bűnözés elleni harcnak sem nem alkalmas, sem nem szükségszerű eszköze.

A tárgyalás során felszólalt a Liga elnöke is, aki reflektálva a szakértői véleményekre, a Liga álláspontját foglalta össze.

Ezt követően az Alkotmánybíróság — amely jelen esetben 9 alkotmánybíróból állt — 8:1 arányban döntött az abolíció mellett. A kisebbségi vélemény szerint a kérdés eldöntése nem tartozik az Alkotmánybíróság hatáskörébe, az ügyet a halálbüntetés ellen szóló érvek összefoglalásával az alkotmányos ellentét feloldása céljából az Országgyűlés elé kell terjeszteni. Egyébként a határozat indokait illetően az alkotmánybírák véleménye erősen eltért egymástól, az elfogadott közös indokolás mellett öten nyújtottak be ún. párhuzamos véleményt.

Az Alkotmánybíróság döntését nem politikai, történelmi vagy büntetőjogi, kriminológiai érvekre, hanem kizárólag az emberi élet természetjogi felfogására alapozta. Így határozatának indokolásában — többek között — a következőket emelte ki.

Az Alkotmány kinyilvánítja, hogy "a Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsődrendű kötelessége". [8.§ (1) bekezdése.] A későbbiekben pedig az Alkotmány kimondja, hogy "a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltóságához, amelytől senkit nem lehet önkényesen megfosztani". [54.§ (1) bekezdése.] A 8.§ (4) bekezdése szerint az élethez és az emberi méltósághoz való jog olyan alapvető jognak minősül, amelynek gyakorlása rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszély esetén sem függeszthető fel, illetve nem korlátozható.

Az Alkotmány idézett rendelkezéseinek összevetéséből megállapítható, hogy Magyarországon az élethez és az emberi méltósághoz való jog — állampolgárságra tekintet nélkül — minden embernek veleszületett, sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető joga. A magyar államnak az élethez és az emberi méltósághoz való jog tekintetében is elsődrendű kötelessége, hogy ezeket tiszteletben tartsa és védelmezze. Az Alkotmány 54.§-ának (1) bekezdése azt állapítja meg, hogy az élettől és az emberi méltóságtól "senkit nem lehet önkényesen megfosztani". E tilalom azonban önmagában nem zárja ki az élettől és az emberi méltóságtól történő nem önkényes megfosztás lehetőségét.

A halálbüntetés törvényi megengedése alkotmányosságának megítélésénél azonban nem az Alkotmány 54.§ (1) bekezdésére, hanem 8.§-ának (2) bekezdése az irányadó — hangsúlyozza az Alkotmánybíróság —, amelyet az Országgyűlés az 1990. június 19-én elfogadott és június 25-én hatályba lépett 1990. évi XL. törvény 3.§ (1) bekezdése iktatott az 1989. október 23-án kihirdetett 8.§ (2) bekezdése helyébe. Az Alkotmány 8.§ (2) bekezdésének hatályos rendelkezése szerint "a Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja". Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a Büntető Törvénykönyvnek és a kapcsolódó jogszabályoknak a halálbüntetésre vonatkozó rendelkezései az élethez és az emberi méltósághoz való jog lényeges tartalma korlátozásának tilalmába ütköznek. A halálbüntetés ugyanis az élethez és az emberi méltósághoz való alapvető jog lényeges tartalmát nem csak korlátozza, hanem annak teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését jelenti. Ezért az Alkotmánybíróság megállapította e büntetőjogi rendelkezések alkotmányellenességét és azokat megsemmisítette.

Végző soron tehát az Alkotmánybíróság értelmezésében az emberi élet és az emberi méltóság elválaszthatatlan egységet alkot, és minden mást megelőző legnagyobb érték. Az emberi élethez és méltósághoz való jog olyan egységet alkotó alapjog, amely számos egyéb alapjognak forrása és feltétele. Az emberi élethez és méltósághoz, mint abszolút értékhez való jog korlátot jelent az állam büntető hatalmával szemben.

A halálbüntetés abolíciójának a nemzetközi jogi okmányokban megjelenő tendenciájával kapcsolatban az Alkotmánybíróság a következőket emelte ki. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya — amelynek Magyarország is részese, amelyet az 1976. évi 8. tvr-rel hirdetett ki — 6. cikkének (1) bekezdése megállapítja, "minden embernek veleszületett joga van az életre. E

jogot a törvénynek védelmeznie kell. Senki sem lehet életétől önkényesen megfosztani." Az Egyezségokmány olyan fejlődési folyamattal számol, amely a halálbüntetés eltörlésére irányul. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én aláírt egyezmény 2. cikkének (1) bekezdése még elismerte a halálbüntetés jogszerűségét, az 1983. április 28-án elfogadott 6. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke viszont úgy rendelkezik, hogy a halálbüntetést el kell törölni. Senkit sem lehet halálbüntetésre ítélni, és a halálbüntetést nem szabad végrehajtani. Az Európa Parlament által 1989. április 12-én elfogadott "Az alapjogokról és szabadságokról" c. nyilatkozat 22. §-a ugyancsak kimondja a halálbüntetés eltörlését. A magyar alkotmányfejlődés is ebben az irányban haladt, amikor a halálbüntetést még nem egyértelműen kizáró 54.§ (1) bekezdésének megalkotását követően a 8.§ (2) bekezdésének új megszövegezésével kizárta alapvető jog lényeges tartalmának törvényi korlátozását.

Úgy tűnik, hogy az Alkotmánybíróság határozata pontot tett a halálbüntetés évszázados vitájára Magyarországon. A közvéleménynek kénytelen-kelletlen tudomásul kell venni, hogy halálbüntetés nem alkalmazható semmiféle bűncselekmény elkövetőjével, sem gyilkossal, terroristával vagy éppen politikai büntetéssel szemben. A halálbüntetés tilalma abszolút: kiterjed a katonai igazságszolgáltatás területére éppen úgy, mint ostromállapot, háborús veszély vagy ennek megfelelő rendkívüli időszakra.

Mindazonáltal jogilag további fejleményekkel kell számolni, méghozzá két vonatkozásban. Egyrészt sürgősen rendezni kell – méghozzá törvényhozási úton – a halálbüntetés helyébe lépő büntetés, azaz az életfogytiglani szabadságvesztés néhány kérdését. Máris vita van – jogászok között is –, hogy ebben az új helyzetben mit is jelent az "életfogytiglani szabadságvesztés", 20 év letöltését, mint azt a jelenlegi szabályok – a feltételes szabadságra bocsátás törvényi előfeltétele – megkívánják, vagy ennél kevesebbet, illetve többet. Erre tekintettel kell rendezni az életfogytiglani szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények elévülési idejét is. Másrészt fel kell készülni arra a törvényhozás által ki nem kerülhető jogi lépésre, hogy Magyarország új, átfogó Alkotmánya mondja ki a halálbüntetés tilalmát. Az új, átfogó Alkotmány meghozatalának időpontját ma még aliha lehet megmondani, az azonban bizonyos, hogy a büntető igazságszolgáltatás alkotmányossága és a halálbüntetés abolíciójának legalitása ezt a lépést megköveteli.